

Смочко В.Ю.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Статтю присвячено проблемам підтримки конкурентного розвитку регіонів України. Актуальність даної проблеми посилюють євроінтеграційні наміри України, реалізація яких приведе до посилення конкуренції між регіонами. Для здійснення комплексного державного управління процесами забезпечення конкурентоспроможності та механізмами конкурентного розвитку регіонів України розроблено модель реалізації державної підтримки конкурентного розвитку регіонів України, що включає систему організаційно-економічних заходів регіональних органів управління, фактори, які визначають конкурентні переваги та соціальну привабливість регіонів та механізми прийняття рішень.

Ключові слова: регіон, конкуренція, конкурентоспроможність, якісний фактор, модель.

Постановка проблеми. Конкуренція завжди була фактором, що спонукав економічних суб'єктів до інтенсифікації зусиль щодо розробки інноваційних продуктів, залучення нових бізнес-партнерів, створення сприятливих комерційних умов для реалізації продукції тощо.

Цілком очевидно, що активне функціонування конкурентоспроможних економічних агентів країни визначає і забезпечує як конкурентоспроможність економіки регіонів, так і конкурентоспроможність національної економіки.

Актуальність цієї проблеми посилюють євроінтеграційні наміри України, реалізація яких приведе до посилення конкуренції між регіонами. Це пов'язано з потенційною появою нового виду міжрегіональної конкуренції в Україні: між українськими та європейськими регіонами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти зазначеної проблематики досліджувалися широким колом вітчизняних і зарубіжних учених. Фактори формування конкурентоспроможності та окремі елементи механізму її підвищення на рівні держави та регіонів висвітлено в працях Л. Антонюк, В. Базилевича, З. Борисенко, І. Брітченка, П. Бубенка, З. Варналія, М. Долішнього, В. Мікловди, М. Назарова, М. Портера, Дж. Сакса, О. Шнипка, Р. Фатхутдінова, Л. Шеховцевої та інших.

Зокрема, Л. Антонюк акцентує увагу на інноваційній складовій конкурентоспроможності регіону, оперуючи виокремленим терміном «інноваційна конкурентоспроможність» [1, с.45 – 68]. З. Варналій розглядає конкурентоспроможність регіону як складову економічної безпеки держави [2, с.25 – 35]. В. Мікловда та І. Брітченко використовують синергетичний підхід, досліджуючи системні ознаки регіональної конкурентоспроможності [4]. М. Назаров розглядає конкурентоспроможність регіону як синтез переваг та недоліків трьох складових систем – соціальної, економічної та екологічної [5]. Л. Шеховцева конкурентоспроможність регіону визначає як продуктивність використання регіональних ресурсів, насамперед робочої сили й капіталу [8]. Подібний підхід притаманний і експертам Фонду «Ефективне управління»,

які характеризують конкурентоспроможність як набір інституцій, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності країни [3, с.12].

Здійснюване в останні роки реформування національної економіки передбачає вихід України на новий, інноваційно-інвестиційний рівень економічного розвитку, за результатами якого її економіка досягне нового якісного стану – соціально орієнтованої економіки, призначення і головної мету якої становлять задоволення зростаючих потреб населення та забезпечення високої якості життя.

Останнє безальтернативне завдання здійснюваних у країні трансформацій вимагає пошуку, виявлення та стимулювання розвитку основних факторів, що формують і забезпечують систему якості життя населення.

Формування цілей статті. Метою статті є моделювання механізмів організаційно-економічної підтримки конкурентного розвитку регіонів України, пошук шляхів активізації якісних факторів конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобальної економіки намітилося суттєве посилення вимог до рівня цивілізованості та якості життя в окремих регіонах, які задовольняють вимоги їх населення і свідчать про дієвість конкурентних переваг економіки.

В Україні, окрім наявних значних просторових економічних і соціальних диспропорцій, існує феномен невідповідності між економічною потужністю регіону та показниками його соціального благополуччя та якості життя [6, с.7].

Однією з найважливіших щодо якості життя конкурентною перевагою вважаємо екологічну привабливість окремого територіального утворення (регіону), яку будемо трактувати як складову його конкурентоспроможності, що визначається природним капіталом регіону, адекватною невиснажливому природокористуванню регіонально екологічної політикою та рівнем розвитку екологічної інфраструктури.

Як елементи досконалої екологічної привабливості можна розглядати позитивні зовнішні ефекти (екстерналії), які "виробляються" екорегіоном, екосистемні послуги, які дозволяють мінімізувати негативні зовнішні ефекти (екстерналії), що виникають внаслідок перенесення забруднень із одного регіону в інший, продуктивне використання ресурсів.

Розв'язуванню екологічних проблем буде сприяти розроблена на державному рівні цільова щодо

© Смочко Валерія Юрїївна, старший викладач кафедри фінансів, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, e-mail: v-smochko@ukr.net

кожного регіону програма раціонального екологічного освоєння природно-ресурсного потенціалу (екологічного ринку) окремих територій.

Формування і наступна реалізація такої державної програми дозволить забезпечити вирішення таких завдань:

- облік регіональних особливостей екологічних наслідків розвитку продуктивних сил окремих регіонів країни, великих міст і міських агломерацій;
- гармонізацію політики і законодавства в галузі охорони навколишнього середовища;
- контроль і запобігання забруднення навколишнього середовища;
- фінансові механізми, включаючи екологічну конверсію зовнішнього боргу;
- ідентифікацію транскордонних проблем країн-учасниць процесу;
- переорієнтація господарської діяльності й інфраструктури на екологічно прийнятні форми, саме існування яких сприятиме досягненню високого ступеня природозбереження, забезпечення зайнятості місцевого населення у цих структурах;
- забезпечення гармонійного сполучення поселень і господарських об'єктів із природним оточенням;
- створення довгострокової екологічно обгрунтованої системи обмеження господарської діяльності на основі функціонального поділу на зони, території й акваторії;
- територіальна охорона, збереження наземних і водних співтовариств і територій та забезпечення їх захисту.

З метою посилення впливу на конкурентоспроможність якісного екологічного фактора та активізації наявних у території порівняльних переваг, пов'язаних із функціями природного капіталу, доцільно розробити спеціальний еколого-економічний компенсаційний механізм, що дозволяв би враховувати і компенсувати як позитивний екологічний внесок окремих регіонів, так і негативний – різного роду забруднення, що є наслідком діяльності одного суб'єкта і завдають шкоди іншому (в економічних термінах це екстерналиї).

Ефективності таких заходів державної підтримки сприятиме залучення таких методів управління:

1. Перехід у сфері природокористування до системи рентних платежів, вилучаючи платежі за використання асиміляційного потенціалу (платежі за забруднення), які дозволяють найбільш ефективним чином реалізовувати права громадян на сприятливе середовище існування і збереження природного потенціалу, а також функції держави як титульного (основного) власника природних ресурсів.

2. Створення механізму вилучення коштів у суб'єктів господарювання, які експлуатують ці ресурси, і їх цільового використання на відновлення природних ресурсів і відтворення порушеної якості природного середовища.

3. Реалізація в повному обсязі принципу "забруднювач платить" на основі розробки правових і економічних підходів, які дозволяють компенсувати екологічну шкоду, що наноситься навколишньому природному середовищу.

4. Застосування сумісної з міжнародними і вітчизняними стандартами сучасної методології еконо-

мічної оцінки природних ресурсів, їх ринкової вартості, яка забезпечує адекватною інформаційною базою процеси прийняття рішень у сфері регулювання природокористування і охорони навколишнього середовища на всіх рівнях, починаючи з визначення стратегічних напрямів розвитку економіки регіону до оцінки конкретних інвестиційних проектів та розрахунків плати за використання природних ресурсів або компенсацію заподіяної їм шкоди у грошовій формі.

5. Створення правової і організаційної основи для реалізації ринкових методів охорони природи; збереження цінних територій методами містобудівного і земельного регулювання та планування розвитку території. Цей напрям найтісніше пов'язаний зі створенням системи екологічних вимог і обмежень при здійсненні будь-якої господарської діяльності і встановленні ставок штрафних санкцій за їх порушення або невиконання.

Не менш важливим щодо привабливості життя вважаємо суспільне визнання позитивного іміджу території, який підкреслюють комунікаційні заходи, що демонструють відкритість території для контактів і дозволяють зовнішнім суб'єктам краще ознайомитись з нею, переконавшись в цінності її переваг.

Як заходи іміджевої привабливості території пропонується:

- проведення презентації території (найбільш цікаві інвестиційні проекти) на загальнодержавному телебаченні, у сусідніх регіонах;
- участь у регіональних виданнях, а також у радіо-, телепередачах, що відомі в ділових колах і які інформують про економічні умови в різних регіонах України, про можливості інвестування;
- оптимізація плану свят і спеціальних інформаційних приводів, розширення переліку культурних заходів;
- поширення рекламних матеріалів, розроблених з урахуванням фірмового стилю як у середині, так і за межами території (буклети, карти, поштові марки, листівки з краєвидами, значки тощо).

Такі заходи щодо підвищення іміджу окремих територіальних утворень позитивно вплинуть не лише на інвестиційну та туристичну привабливість у розрізі конкурентності з іншими регіонами, але й націлені поліпшувати рівень життя мешканців регіону, запобігаючи міграційним процесам.

Інфраструктура становить один із вагоміших факторів підвищення продуктивності людського капіталу і зростання конкурентності національної економіки та її регіонів [7, с.295-298].

Вплив цього якісного чинника конкурентності суттєвий вже тому, що активізація структурних змін і цільове формування ринкових інфраструктурних об'єктів носить зустрічний характер: "знизу", коли нові умови і цільові установки розвитку підприємства (суб'єкта господарювання) підштовхують до прийняття рішень, орієнтованих на збереження лише прибуткових виробництв і видів діяльності; і "зверху", коли свідомо формуються нові типи суб'єктів господарювання, завданням яких є торгово-посередницьке, постачальницько-збутове, консультативне, фінансове, страхове обслуговування цих первинних виробничих ланок. Зустрічний рух визначає завдання перебудови

організаційно-виробничої та організаційно-управлінської структур в галузях національної економіки і на рівні регіонів. Актуальність і практична значимість формування нової за суттю і формою організації господарських зв'язків однакові як для монопрофільних регіональних систем, так і для багато- профільної, насиченої виробничо національної економіки.

При цьому важливо, враховуючи участь місцевого самоврядування, ліквідувати інституціональний компроміс, що лежить в основі деформалізації правил взаємодії влади і бізнесу, для чого, по-перше, на державному рівні привести у відповідність з установленними законами витратні повноваження і фінансові ресурси регіональних і місцевих органів влади. По-друге, законодавчо визначити функції органів влади,

виходячи з оцінки потреб розвитку територій і реального фінансового становища.

Спираючись на базовий принцип забезпечення якості – усунення дій, без яких можна обійтись, доцільним вважаємо пропонувати дефініцію «соціальна привабливість території» як сукупність емоційних і раціональних уявлень, котрі характеризуватимуть привабливість конкретного територіального утворення (регіону, міста, району) з точки зору корінного населення, яке обирає за цим показником місце проживання, бізнес-структур як потенційних інвесторів та світової спільноти як потенційних інтеграційних партнерів.

Модель реалізації державної підтримки конкурентного розвитку регіонів України наведено на рис 1.

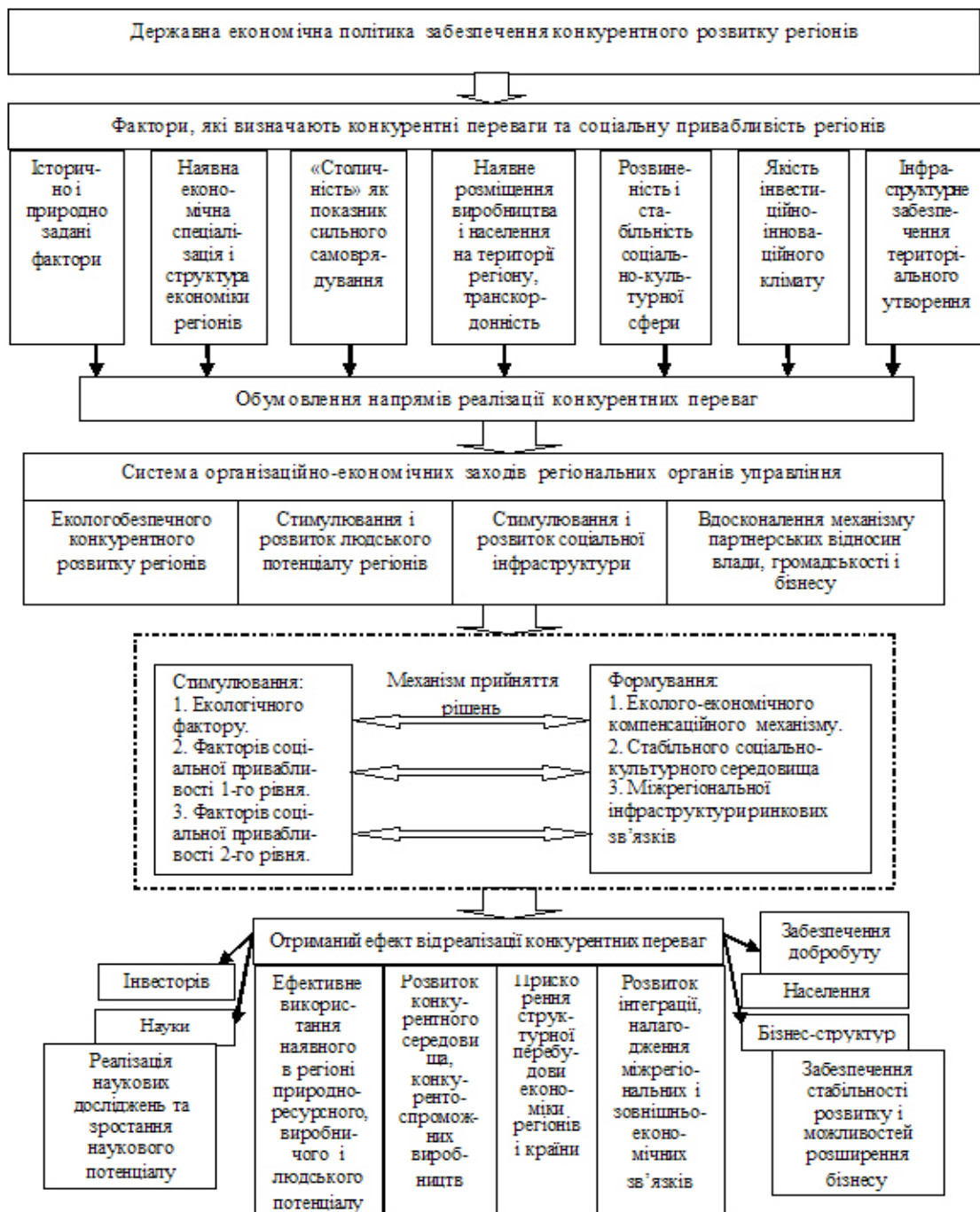

Рис. 1. Модель реалізації державної підтримки конкурентного розвитку регіонів

Перспективи реалізації принципів конкурентного розвитку не можна розглядати у відриві від здійснюваних у державі ринкових реформ. Перехід до конкурентного розвитку як країни загалом, так і окремих її регіонів має відбуватися у тісному взаємозв'язку з радикальною структурною і техніко-технологічною перебудовою суспільного виробництва на основі прискорення темпів науково-технічного прогресу, зокрема у напрямі всебічної екологізації не лише базових галузей економіки, а й усіх сфер людської діяльності. Все це має бути враховане в розробленій Національній стратегії інноваційного розвитку.

До найважливіших передумов переходу України на модель конкурентного розвитку на національному та регіональному рівнях належать:

- ефективне та екологічнобезпечне функціонування економіки, що дасть можливість досягти вищих показників життєвого рівня населення, цілеспрямовано розв'язувати соціальні та ресурсно-екологічні проблеми розвитку суспільства;

- раціональне використання, збереження і відтворення природних ресурсів, всебічна охорона навколишнього природного середовища – як найголовніших передумов забезпечення ресурсно-екологічної безпеки нинішнього та майбутніх поколінь, підтримання у біосфері екологічної рівноваги, а отже чистого і здорового довкілля;

- стабілізація демографічної ситуації та чисельності населення і встановлення у суспільстві принципів соціальної справедливості, тобто створення системи правових гарантій та ефективної демографічної політики для досягнення економічного, соціального та екологічного благополуччя кожної сім'ї;

- розширення масштабів міжнародного співробітництва у сфері ефективного розв'язання ресурсно-екологічних проблем і завдань конкурентного розвитку, підвищення його результативності та ефективності, застосування в національній економіці найновіших світових досягнень науково-технологічного і соціально-екологічного прогресу.

Державне регулювання конкурентного розвитку регіонів України повинне включати такі складові:

- виявлення складу та характеру загроз конкурентного розвитку економіки регіону та направленість їхньої дії;

- оцінка очікуваного збитку від дії загроз конкурентного розвитку;

- ранжування загроз конкурентного розвитку за вагомістю, часом наступу тощо;

- формування та вибір варіанту стратегії забезпечення конкурентного розвитку стосовно тих чи інших загроз;

- визначення та реалізація конкретних заходів щодо забезпечення конкурентного розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. Ефективність реформування економіки країни, її стабільний та безпечний розвиток залежать від реалізації політики інтенсифікації використання потенціалу регіонів України, орієнтованого на конкурентний розвиток шляхом поєднання загальнодержавних та регіональних інтересів. Впровадження сучасних національноорієнтованих прогресивних механізмів господарювання дозволить успішніше вирішувати проблеми підвищення конкурентоспроможності регіональних економік при недостатньому фінансовому забезпеченні відтворювальних процесів. Досвід показує, що в Україні та її регіонах може бути відпрацьована та реалізована власна модель конкурентного економічного розвитку, яка здатна врахувати національні, етнічні, культурні та географічні особливості регіонів. Така модель (система) повинна забезпечувати стабільний розвиток економічних суб'єктів, захищати економічні інтереси регіонів, сприяти вирішенню національних цілей та завдань, володіти необхідною ефективністю для відтворення, реінвестування та рефінансування капіталу.

2. Для здійснення комплексного державного управління процесами забезпечення конкурентоспроможності та механізмами конкурентного розвитку регіонів України розроблено модель реалізації державної підтримки конкурентного розвитку регіонів України, що включає систему організаційно-економічних заходів регіональних органів управління, якісні фактори, які визначають конкурентні переваги та соціальну привабливість регіонів та механізми прийняття рішень.

Напрямом подальших досліджень може бути аналіз та удосконалення нормативно-правових механізмів підвищення конкурентного розвитку регіонів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: регіональний аспект / Л. Л. Антонюк // Міжнародна економічна політика. – 2005. – № 1. – С.45 – 68.
2. Варналій З. С. Пріоритети зміцнення конкурентоспроможності регіонів як складової забезпечення економічної безпеки України / З. С.Варналій, Р. Р. Білик // Теоретичні та прикладні проблеми економіки. – 2014 – №1. – С.25 – 35.
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. Назустріч економічному зростанню та процвітанню /Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://competitiveukraine.org.ua/ua/reports>
4. Мікловда В.П. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: епістемологічні підходи та практична проблематика : монографія / В. П. Мікловда, І. Г. Брітченко, Н. Ю. Кубіній та ін. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 307 с.
5. Назаров М. І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості / М.І.Назаров // Ефективна економіка – 2013. – №10 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2438>.
6. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики : аналітичний звіт / Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://surdp.eu/analytical-report/>
7. Смочко В. Ю. Ринкова інфраструктура як фактор формування орієнтованої на ефективність конкурентоспроможної національної економіки / В.Ю.Смочко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 1 (42). – 2014. – С.295 – 298.
8. Шеховцева Л. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания /Л.Шеховцева //Маркетинг в России и за рубежом.–2001.–№4. [Электронный ресурс]–Режим доступа:<http://www.mavriz.ru/articles/2001/4/ 135.html>

Одержано 04.05.2015 р.